

Sygn. akt IV CSK 412/14

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

Protokolant Bogumiła Gruszka

w sprawie z powództwa A. C. i A. C.
przeciwko małoletnim – D. C. i S. C. reprezentowanym przez kuratora E. S.
z udziałem Prokuratora Prokuratury Okręgowej w G.
o rozwiązanie przysposobienia,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 7 listopada 2014 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Okręgowego w G.
z dnia 6 września 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 9 stycznia 2013 r. Sąd Rejonowy w G. oddalił powództwo powodów A. i A. małżonków C. o rozwiązanie przysposobienia.

Wyrok zapadł w następującym stanie faktycznym.

A. i A. C. wystąpili w dniu 10 grudnia 2008 r. z wnioskiem o pełne przysposobienie braci D. R. ur. w 2003 r. i S. R., ur. w 2006 r., których rodzice zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej. Małoletni przebywali pod opieką powodów od 20 grudnia 2008 r., powódka korzystała w związku z jej podjęciem z urlopu macierzyńskiego. W dniu 30 grudnia 2008 r. powódka dowiedziała się, że jest w ciąży, a dnia 8 września 2009 r. urodziła syna J. Przysposobienie małoletnich przez powodów orzeczone zostało w dniu 23 kwietnia 2009 r. przez Sąd Rejonowy w S. Na podstawie opinii Ośrodka Adopcyjno - Opiekuńczego Sąd Rejonowy ustalił w sprawie o przysposobienie, że małoletni są dziećmi zdrowymi i rozwijali się prawidłowo. Po orzeczeniu przysposobienia powodowie dowiedzieli się od policjantów, że toczy się postępowanie karne w celu wyjaśnienia, czy małoletni D. przed zabraniem go od rodziców biologicznych był ofiarą gwałtu, W związku z tym powodowie byli na rozmowie z seksuologiem, nawiązali kontakt z psychologiem i psychiatrą. M. D. był pod opieką specjalistów, przyjmował leki psychotropowe z powodu agresywnych zachowań, stwierdzono u niego ADHD.

Powodowie początkowo – dnia 14 lipca 2010 r. - złożyli pozew o rozwiązanie przysposobienia z małoletnim D., uzasadniając żądanie całkowitym rozkładem łączącej ich z nim więzi rodzinnej. Twierdzili, że od początku stosunki między nimi a chłopcem były pełne napięcia i charakteryzowały się konfliktami, a pomoc psychologiczna nie przyniosła oczekiwanego efektu. Dodatkowym obciążeniem w próbie budowania pozytywnych relacji był brak pełnych danych z życia w domu rodzinnym D. Uzyskane stopniowo szczegóły z jego życia pokazywały, że wymaga on indywidualnego traktowania i pełnej uwagi, co ze względu na potrzeby opieki nad pozostałymi dziećmi powodów jest niewykonalne. Powódka nie jest w stanie zaspokoić potrzeb D., zapewnić mu czułości, uwagi i pomocy. Po konsultacji z psychologiem powodowie stwierdzili, że nie mogą rozdzielać rodzeństwa i rozszerzyli żądanie rozwiązania przysposobienia, obejmując nim także

małoletniego S. Od sierpnia 2010 r. opiekę nad małoletnim D. przejął powód. Odwoził chłopca do szkoły skąd odbierali go jego rodzice, u których pozostawał do wieczora. Powodowie mówili D., że są nieszczęśliwi, ciągle się kłócą i złożyli wniosek o znalezienie mu rodziny, bo w ich rodzinie nie zostanie. Małoletni D. i S. są ze sobą uczuciowo związani. Więzi uczuciowe powodów z S. nie są ukształtowane prawidłowo, co jest konsekwencją zaburzonych relacji z jego bratem. Przy pozytywnym ogólnym nastawieniu relacje te cechuje dystans emocjonalny. Według stanu istniejącego w czasie wykonywania, dla potrzeb niniejszej sprawy, badań w Rodzinnym Ośrodku Diagnostyczno - Konsultacyjnym powodowie zaspakajają potrzeby fizyczne małoletnich, starają się zaspakajać ich potrzeby psychiczne, jednak negatywne relacje z D. nie rokują pozytywnie co do zbudowania prawidłowych wzajemnych relacji. Powodowie nie byli przygotowani na radzenie sobie z ujawnionymi przez małoletniego D. trudnościami wychowawczymi, które przekroczyły ich psychologiczne zdolności adaptacyjne, doprowadzając do kryzysu małżeńskiego i kryzysu osobistego, szczególnie u powódki. Według opiniujących uzasadnione jest wyłączenie powodów ze sprawowania opieki nad małoletnimi.

Postanowieniem z dnia 15 maja 2012 r. Sąd Rejonowy w sprawie z wniosku powodów o wydanie zarządzeń opiekuńczych w stosunku do małoletnich oraz z wniosku B. i A. J. o ustanowienie rodziny zastępczej ograniczył władzę rodzicielską powodów i umieścił małoletnich D. i S. w rodzinie zastępczej, w której zamieszkują oni od 17 maja 2011 r. Dzieci nie sprawiają rodzicom zastępczym problemów wychowawczych. D. uczy się bardzo dobrze, lubi chodzić do szkoły. Nie przyjmuje już leków, zgodnie z opinią psychiatry jest to obecnie niepotrzebne. W rodzinie zastępczej D. nigdy nie zachowywał się agresywnie. Sebastian uczęszcza do klasy zerowej. Powodowie odwiedzili kilka razy małoletnich, ostatni raz w styczniu 2012 r. D. nie chce wracać do powodów, gdyż czuł się tam niekochany przez powódkę. Wspomina matkę powoda, z którą był związany emocjonalnie. Rodzice zastępczy traktują małoletnich jak własne dzieci i odwzajemniają ich uczucia. Obaj małoletni mają duże potrzeby emocjonalne, które są zaspakajane w rodzinie zastępczej. Powodowie przez cały czas pozostawiania małoletnich w rodzinie zastępczej nie zaoferowali im żadnej pomocy, dzieci pozostawały na utrzymaniu rodziców zastępczych. W dniu 29 października 2012 r. powódka urodziła drugie dziecko.

W ocenie prawnej przedstawionych ustaleń Sąd Rejonowy przyjął, że nie wystąpiły ważne powody w rozumieniu art. 125 § 1 k.r.o., uzasadniające rozwiązanie przysposobienia, a konieczność ochrony dobra małoletnich przemawia za utrzymaniem stosunku przysposobienia. Sąd nie podzielił stanowiska powodów, że doszło do pełnego rozkładu więzi rodzinnej między stronami, natomiast jej znaczne osłabienie nastąpiło za przyczyną powódki, która wycofała się z opieki nad małoletnimi. Wskazał przy tym, że samo wygaśnięcie więzi rodzinnej nie jest ważnym powodem rozwiązania przysposobienia. Podkreślił, że przyspasabiający, którego obciąża ryzyko spotkania się z trudnościami wychowawczymi związanymi z opieką nad przysposobionym, nie może skutecznie żądać rozwiązania przysposobienia – tak jak powodowie w sprawie niniejszej - z przyczyn zachodzących po jego stronie, w szczególności z powodu niechęci do przysposobionego, choćby te przyczyny mogły uzasadniać żądanie rozwiązania przysposobienia przez przysposobionego.

Zaskarżonym obecnie wyrokiem z dnia 6 września 2013 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Rejonowego i podzielając przyjęte w nim ustalenia faktyczne podtrzymał stanowisko tego Sądu, że powodowie jako winni rozkładu więzi rodzinnej nie mogą żądać rozwiązania przysposobienia. Oddalił zarzuty apelujących dotyczące błędów w ocenie dowodów, na których Sąd pierwszej instancji oparł swoje ustalenia oraz zarzut naruszenia art. 125 § 1 k.r.o. Wskazał, że wbrew twierdzeniom podnoszonym przez skarżących w apelacji rodzice zastępczy nie wyrażali woli przysposobienia małoletnich, ani też kurator reprezentujący małoletnich w sprawie nie wyraził zgody na rozwiązanie przysposobienia, a jedynie wyraził opinie, że należy wyłączyć powodów od sprawowania dalszej opieki nad małoletnimi.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Okręgowego powodowie zarzucili naruszenie art. 316 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c. polegające na przyjęciu ustaleń Sądu pierwszej instancji bez dokonania własnych ustaleń merytorycznych w wyniku czego doszło do nietrafnego uznania, iż apelacja powodów jest bezzasadna, podczas gdy podniesione w niej zarzuty czyniły apelację w pełni uzasadnioną.

Wnieśli o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawę ustalenia przez sąd, czy zachodzą ważne powody rozwiązania przysposobienia (art. 125 § 1 zd. 1 k.r.o.) stanowi całokształt stosunków między przysposabiającym a przysposobionym i sposób ich kształtowania się w całym okresie trwania przysposobienia, jednak decydujące znaczenie zgodnie z określoną w art. 316 k.p.c. z zasadą aktualności orzeczenia, ma stan istniejący w chwili orzekania (zob. m. in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 września 1975 r., I CR 526/75, OSNCP 1976, nr 7-8, poz. 171, z dnia 30 czerwca 1979 r., IV CR 194/79, OSNCP 1980, nr 1-2, poz. 27). W systemie apelacyjnym, w którym instancja odwoławcza jest przede wszystkim sądem merytorycznym, a nie tylko kontrolnym, zasada ta ma zastosowanie do sądów obu instancji. Rozpoznając sprawę w granicach apelacji, sąd drugiej instancji dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadząc lub ponawiając dowody albo poprzestając na materiale zebranym w pierwszej instancji i na tej podstawie dokonuje oceny prawnej żądania powoda. Dokonanie uzupełniających ustaleń faktycznych przez sąd apelacyjny może być uzasadnione także potrzebą uczynienia zadość zasadzie aktualności wyroku. Aktualny pozostaje pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 lutego 2004 r., IV CK 24/03, (OSNC 2005, nr 3, poz. 45) w którym wskazano, iż mimo kolejnych zmian w Kodeksie postępowania cywilnego ustawodawca nie zrezygnował z powinności czuwania przez sąd nad przestrzeganiem form postępowania cywilnego, tak by doprowadziły do prawidłowych ustaleń faktycznych. Przy istotnym wzmocnieniu zasady kontradyktoryjności zachowany został cel postępowania cywilnego w postaci dążenia do wydania orzeczenia zgodnego z zastosowaną normą prawną, czyli odpowiadającego rzeczywistym okolicznościom sprawy.

Trafnie w tym kontekście skarżący upatrują naruszenia art. 316 k.p.c. w poniechaniu dokonania przez Sąd Okręgowy własnych ustaleń faktycznych dotyczących aktualnej sytuacji małoletnich pod kątem ustania więzi małoletnich przysposobionych z przysposabiającymi i jej pogłębienia z rodziną zastępczą

podnosząc, że okres dziewięciu miesięcy, który dzieli orzeczenia obu Sądów, jest okresem znaczącym dla ukształtowania i zmiany relacji uczuciowych w życiu tak małych dzieci, mogącym w okolicznościach sprawy zmienić w sposób zasadniczy stan rzeczy w tym zakresie. Zaniechanie ustalenia tych okoliczności, istotnych – w ocenie Sądu Okręgowego – dla stwierdzenia, czy w sprawie zachodzą przesłanki z art. 125 § 1 zd. 1 k.r.o. do rozwiązania przysposobienia, niewątpliwie mogło mieć wpływ na treść rozstrzygnięcia.

Oczywiście uzasadniony jest zarzut pominięcia przez Sąd Okręgowy, z naruszeniem art. 382 k.p.c., materiału dowodowego sprawy w istotnym dla jej rozstrzygnięcia zakresie, obejmującym dowód z akt spraw IV RNsm .../11 i IV RNs .../11 (połączonych do łącznego prowadzenia i rozstrzygnięcia pod drugą sygnaturą) o ustanowienie rodziny zastępczej, przywołany w uzasadnieniu wyroku Sądu Rejonowego (k. 312), na okoliczność, że B. i A. J. już na etapie złożenia wniosku o ustanowienie ich rodziną zastępczą dla małoletnich wyrazili wolę przysposobienia małoletnich po uregulowaniu ich sytuacji prawnej. W jego następstwie, przy negatywnym ustaleniu tej okoliczności przez Sąd Okręgowy, została ona całkowicie pozbawiona znaczenia przy ocenie zasadności powództwa oraz zarzutów apelacji powodów.

W tym stanie rzeczy, gdy ze wskazanych przyczyn zaskarżony wyrok nie odpowiada rzeczywistym okolicznościom sprawy, a w konsekwencji nie poddaje się ocenie pod kątem zgodności z zastosowanym przepisem art. 125 § 1 k.r.o., konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w granicach określonych zarzutami apelacji powodów.

W związku z podniesionym w niej zarzutem naruszenia art. 125 § 1 k.r.o. wskazać trzeba, że w judykaturze i piśmiennictwie sformułowano określone zasady jego wykładni w których wskazano, że przysposobienie może być rozwiązane, jeżeli z ważnych powodów nastąpił utrwalony rozkład więzi rodzinnych, charakterystycznych dla stosunków między rodzicami i dziećmi, jakie tworzy stosunek przysposobienia, gdy dalsze trwanie przysposobienia jest społecznie niecelowe, o ile przy tym jego rozwiązaniu nie sprzeciwia się dobro małoletniego

dziecka; jest tak w szczególności, jeżeli zapewniona jest możliwość umieszczenia przysposobionego dziecka w innej niż przyspasabiająca, normalnie funkcjonującej rodzinie (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 1968 r., I CR 664/67, nie publ. z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 711/97, nie publ.). Przepis art. 125 § 1 nie wymienia przesłanki zawinienia rozpadu więzi rodzinnej, która wynika z zasad współżycia społecznego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 października 1966 r., II CR 381/66, nie publ. i z dnia 20 grudnia 2012 r., IV CSK 219/12, nie publ.). Na tej płaszczyźnie podlega ocenie zasadność żądania rozwiązania przysposobienia przez osobę wyłącznie winną rozkładu więzi rodzinnej, która - jak przyjmuje się co do zasady - nie może skutecznie żądać jego rozwiązania (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 1966 r., II CR 167/66, OSNCP 1967, nr 3, poz. 55, z 20 stycznia 1970 r. II CR 530/69, OSPiKA 1970, poz. 251, uchwała Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, poz. 184). Jako zawinione w stopniu uzasadniającym żądanie rozwiązania przysposobienia zakwalifikować można tylko ciężkie naruszenie obowiązków rodzinnych i popełnienie czynów rażąco sprzecznych z zasadami współżycia społecznego (orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 1958 r., 3 CR 201/57, PiP 1959, nr 7, s. 167 i z dnia 16 maja 1958 r., 1 CR 529/57, OSN 1960, poz. 11, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1981 r., IV CR 180/81, nie publ.). Dokonywana na tle całokształtu okoliczności danej sprawy ocena dopuszczalności rozwiązania przysposobienia z punktu widzenia zawinienia strony występującej z takim żądaniem w aspekcie zgodności z zasadami współżycia społecznego powinna uwzględniać wiek przysposobionego i w przypadku osoby małoletniej przyznawać priorytet przesłance dobra dziecka.

Z powyższych względów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 w zw. z art. 391§ 1 i art. 398²¹ k.p.c.).